

TỰ ĐÁNH GIÁ CỦA CHA MẸ VÀ NHỮNG KHÁC BIỆT GIỮA NÓ VỚI CẢM NHẬN CỦA CON VỀ CHA MẸ TRONG QUAN HỆ CHA MẸ - CON LỨA TUỔI HỌC SINH TRUNG HỌC CƠ SỞ

Lưu Song Hà

Viện Tâm lý học.

Đánh giá của cha và của mẹ về bản thân và cảm nhận của con về cha mẹ là những nhân tố tác động đến quan hệ của cha mẹ đối với con và qua đó sẽ ảnh hưởng đến sự phát triển nhân cách của con ở mọi lứa tuổi nói chung và lứa tuổi học sinh trung học cơ sở nói riêng. Với quan điểm này, chúng tôi tiến hành khảo sát thực tiễn về tự đánh giá của cha mẹ và phân tích sự khác biệt giữa nó với cảm nhận của con về quan hệ cha mẹ - con.

1. Đánh giá của cha mẹ học sinh trung học cơ sở về bản thân

Bằng việc sử dụng một thang đánh giá gồm 10 mệnh đề với các mức độ: hoàn toàn sai, phần lớn là sai, phần lớn là đúng và hoàn toàn đúng, chúng tôi tìm hiểu đánh giá của 519 cha mẹ các em học sinh trung học cơ sở thuộc 4 trường nội và ngoại thành Hà Nội về bản thân. Kết quả khảo sát thực tiễn về vấn đề này được trình bày ở bảng 1.

Bảng 1: Đánh giá của cha mẹ học sinh trung học cơ sở về bản thân

Đánh giá của cha hoặc của mẹ Nội dung đánh giá	Cha		Mẹ	
	ĐTB	ĐLC	ĐTB	ĐLC
1. Quan tâm đến con	3,79	0,46	3,77	0,46
2. Thương yêu con	3,86	0,39	3,80	0,43
3. Tin tưởng và bình đẳng đối với con	3,59	0,59	3,52	0,65
4. Đối xử với con cứng nhắc, độc đoán*	3,47	0,70	3,50	0,70
5. Không gần gũi với con*	3,51	0,79	3,67	0,68
6. Quá nuông chiều con*	3,44	0,73	3,48	0,76

7. Không hiểu con*	3,50	0,68	3,44	0,75
8. Coi việc kiếm tiền là quan trọng hơn cả*	3,09	0,93	3,39	0,79
9. Dành nhiều thời gian cho công việc hơn cho con*	3,59	0,71	3,66	0,63
10. Bạn đến nỗi không có thời gian nói chuyện với con*	3,35	0,78	3,51	0,73
<i>ĐTB nhóm</i>	3,52	0,40	3,57	0,38

*Ghi chú: Các mệnh đề có dấu * được tính điểm ngược với các mệnh đề còn lại*

Số liệu ở bảng 1 cho thấy tự đánh giá của cha và của mẹ đều có điểm trung bình ở mức cao. Điều này chứng tỏ rằng, khi nhìn nhận về bản thân, cha và mẹ đều có những đánh giá tích cực, người mẹ đánh giá bản thân mình cao hơn người cha (3,57 so với 3,52).

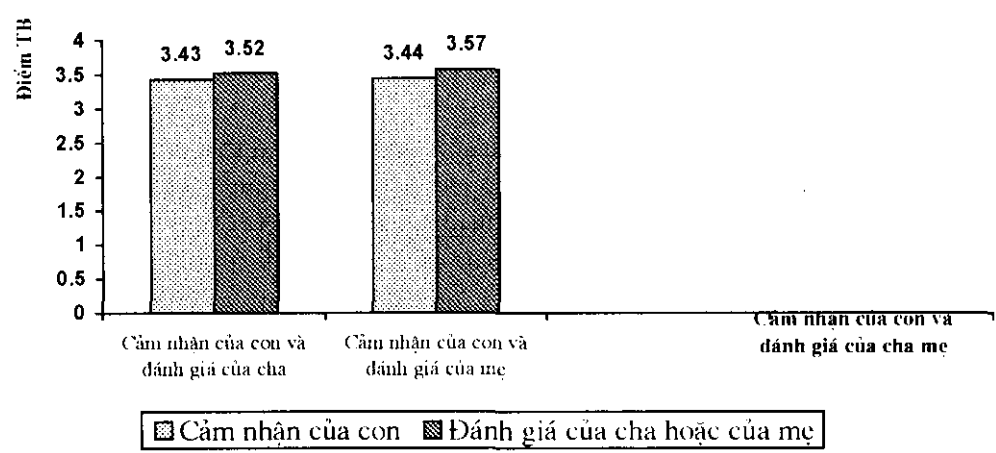
Trong nghiên cứu này, cha và mẹ đánh giá họ là những người cha, người mẹ luôn thương yêu, quan tâm đến con. Đây là phẩm chất được cả cha và mẹ đánh giá cao nhất. 100% người cha cho rằng, họ là những người thương yêu con, quan tâm đến con và 99,7% người mẹ cũng công nhận mình là những người như vậy. Tuy vậy, vẫn có hơn một nửa (59,9%) số người cha thuộc diện khảo sát của chúng tôi đã thừa nhận rằng họ là người của công việc, họ đã dành nhiều thời gian cho công việc hơn là cho con; 48,1% cho rằng họ là những người luôn bận rộn đến nỗi không có thời gian nói chuyện với con và gần một phần ba trong số họ (30,5%) trả lời rằng việc kiếm tiền đối với họ là quan trọng hơn cả. Đối với các bà mẹ, tình hình có vẻ khả quan hơn. Kết quả khảo sát thực tiễn cho thấy, những người mẹ cho rằng họ đã dành nhiều thời gian cho công việc hơn là cho con, không có thời gian nói chuyện với con vì quá bận và đối với họ việc kiếm tiền là quan trọng hơn cả lại chiếm tỷ lệ thấp hơn (46,3%; 37,7%; 27,9%). Có lẽ vì vậy mà số người cha cho rằng họ là người không gần gũi với con cao hơn so với người mẹ (với tỷ lệ phần trăm tương ứng là 35,3% và 23,3%). Đây là một kết quả đáng để chúng ta quan tâm, bởi vì học sinh trung học cơ sở là những em từ 11-12 đến 14-15 tuổi, là độ tuổi đang có những biến đổi trong việc chấp nhận những biến đổi về mặt sinh lý, cũng như có những khó khăn trước sự thay đổi các quan hệ xã hội và cả những biến đổi về mặt tâm lý, việc một số cha mẹ thừa nhận rằng, họ chưa gần gũi với các con là một trở ngại khá lớn cho học sinh trung học cơ sở. Vào lúc này, hơn bao giờ hết, các em rất cần đến sự gần gũi của cha mẹ, để an ủi, chia sẻ những lo lắng, bất an nơi các em. Sự gần gũi của cha mẹ sẽ giúp các con cởi mở để có thể bày tỏ những khó khăn các em gặp phải, những tâm sự thầm kín mà chỉ những người làm cha, làm mẹ bằng tình thương và kinh nghiệm sống của mình, mới có thể giúp các em vượt qua.

2. Sự khác biệt giữa tự đánh giá của cha mẹ và cảm nhận của con về cha mẹ trong quan hệ cha mẹ - con

Khảo sát thực tiễn 532 học sinh trung học cơ sở cho thấy, hình ảnh người cha và người mẹ trong mắt của các con lứa tuổi này đều có tính tích cực. Theo cảm nhận của những học sinh này thì cha mẹ các em đều là những người luôn thương yêu, quan tâm đến con. Tuy vậy, theo đánh giá của con thì không ít người cha và người mẹ thuộc diện khảo sát là những người của công việc, đã dành nhiều thời gian cho công việc hơn là cho con, luôn bận rộn đến nỗi không có thời gian nói chuyện với con và đối với họ việc kiếm tiền là quan trọng hơn cả. Vì vậy, một số học sinh trung học cơ sở đã đánh giá cha mẹ mình là những người không gần gũi với con, ít nhiều đã không hiểu con.

Vậy trong tự đánh giá của cha mẹ và cảm nhận của con về quan hệ của cha mẹ đối với các con lứa tuổi học sinh trung học cơ sở có điểm gì tương đồng và có gì khác biệt. Số liệu ở biểu đồ 1 và bảng 2 sẽ cho chúng ta biết rõ hơn về vấn đề này.

Biểu đồ 1: Cảm nhận của con về cha mẹ và đánh giá của cha mẹ về bản thân

Bảng 2: Sự khác biệt trong đánh giá của cha mẹ về bản thân và cảm nhận của con về cha mẹ

Nội dung đánh giá \ Sự khác biệt	Cha và con		Mẹ và con	
	r	ĐLC	r	ĐLC
1. Quan tâm đến con	0,12***	0,05	0,12***	0,04
2. Thương yêu con	0,20***	0,05	0,17***	0,04

3. Tin tưởng và bình đẳng đối với con	0,25***	0,07	0,33***	0,06
4. Đối xử với con cứng nhắc, độc đoán	0,11*	0,08	0,1*	0,06
5. Không gần gũi với con	- 0,03	0,08	0,15***	0,08
6. Quá nuông chiều con	0,03	0,08	0,02	0,06
7. Không hiểu con	0,32**	0,08	0,24***	0,07
8. Coi việc kiếm tiền là quan trọng hơn cả	- 0,05	0,10	0,05	0,06
9. Dành nhiều thời gian cho công việc hơn cho con	0,06	0,07	0,06	0,05
10. Đến nỗi không có thời gian nói chuyện với con	-0,07	0,08	0	0,06

Ghi chú: r^* khi $P < 0,05$; r^{**} khi $P < 0,01$; r^{***} khi $P < 0,001$; r là hệ số tương quan nhị biến pearson

So sánh đánh giá của cha mẹ về bản thân và cảm nhận của con về cha mẹ, chúng tôi thấy về tổng thể, điểm trung bình theo đánh giá của cha và của mẹ về bản thân đều cao hơn điểm trung bình theo cảm nhận của con về cha mẹ (3,52 so với 3,43 và 3,57 so với 3,44). Như vậy là cả cha lẫn mẹ đều nhìn nhận bản thân là những người cha và người mẹ có những phẩm chất tích cực hơn so với cảm nhận của con về chính họ (xem biểu đồ 1).

Số liệu ở bảng 2 còn chỉ ra rằng nếu so sánh đánh giá của cha với cảm nhận của con về người cha thì sự khác biệt lớn nhất trong hai cách đánh giá này thuộc về mức độ hiểu con ($r = 0,32$; $P < 0,01$), thứ hai là sự tin tưởng và bình đẳng đối với con ($r = 0,25$ và $P < 0,001$) và thứ ba là sự thương yêu con ($r = 0,20$ và $P < 0,001$). Điều này có thể cho phép chúng ta nhận xét rằng mức độ hiểu con, tin tưởng và bình đẳng với con cùng với tình thương yêu của người cha dành cho con đều được con cảm nhận thấp hơn so với đánh giá của chính người cha.

Còn nếu so sánh đánh giá của mẹ với cảm nhận của con về người mẹ thì sự khác biệt lớn nhất lại thuộc về sự tin tưởng và bình đẳng ($r = 0,33$; $P < 0,001$), sau đó mới đến việc hiểu con ($r = 0,24$; $P < 0,001$). Điều này cũng có thể hiểu được bởi người mẹ là người luôn lo lắng cho con, lo cho sự an toàn của con. Đối với người mẹ, các con bao giờ cũng còn nhỏ bé và luôn cần đến sự chăm lo, săn sóc và bảo vệ của mẹ. Với cách nghĩ, cách ứng xử và hành động như vậy nên các con cảm thấy mẹ mình là người ít tin tưởng và bình đẳng với các em.

Về một phương diện nào đó, cha mẹ là điểm tựa về mặt tình cảm, là chỗ dựa tinh thần cho những đứa con, nhất là đối với các con đang ở lứa tuổi học

sinh trung học cơ sở - là độ tuổi rất cần sự thông cảm của người thân, đặc biệt là của cha mẹ. Đây là thời kỳ các em gặp khá nhiều khó khăn trong mọi lĩnh vực của cuộc sống, các em rất cần sự nâng đỡ của cha mẹ, có hiểu các con thì cha mẹ mới có thể là điểm tựa giúp các em vượt qua giai đoạn khó khăn này.

Ở trên, chúng ta đã thấy rằng theo đánh giá của cha mẹ cũng như theo cảm nhận của con, người cha và người mẹ trong nghiên cứu này là những con người của công việc. Điều này được thể hiện ở việc cha mẹ không có thời gian nói chuyện với con, cha mẹ dành thời gian cho công việc hơn là cho con, cha mẹ coi việc kiếm tiền là quan trọng hơn cả. Số liệu ở bảng 2 cũng chứng tỏ điều nhận định này. Giữa đánh giá của cha mẹ và cảm nhận của con về các tiêu chí này không có sự khác biệt có nghĩa về mặt thống kê. Vì thế, có thể nói rằng, cả cha mẹ và con cái đều có chung một quan điểm khi đánh giá cha mẹ là những người quá bận rộn với công việc, với việc mưu sinh, kiếm sống.

Trong một số cuộc phỏng vấn sâu, nhiều bậc phụ huynh cũng đã thừa nhận:

"Hiện nay đồng lương của chúng tôi quá ít ỏi không thể đảm bảo cho cuộc sống gia đình được, nên mặc dù rất thương yêu con, rất quan tâm đến con cái nhưng thời gian dành cho con của chúng tôi cũng rất ít. Quỹ thời gian của chúng tôi quá hạn hẹp. Thường thì khi trở về nhà chúng tôi đã quá mệt mỏi, còn sức đâu để mà có thể hỏi han đến con cái mặc dù nhiều khi tôi cũng biết là mình ít nói chuyện với con" - ông Ph. nói.

Có bà mẹ than phiền:

"Tôi biết, người mẹ là người của gia đình, phải quan tâm lo lắng đến con, nhưng nếu chỉ để một mình bố các cháu lo kiếm tiền thì không thể đủ, vả lại như thế thì quá sức đối với anh ấy, nên ngoài công việc gia đình, công việc ở cơ quan, tôi còn dành thời gian làm thêm để tăng thu nhập. Như vậy thì làm sao mà có thời gian để nói chuyện với con. Từng ấy công việc đổ lên đầu tôi thì tôi làm gì còn có thời gian và sức lực dành cho con cái được nữa. Cứ lo cho chúng được ăn no, mặc ấm, được học hành là tôi cũng cảm thấy yên tâm rồi".

Và chính con họ cũng đã lên tiếng:

"Chẳng lúc nào bố mẹ cháu có nhà cả. Kể cả thứ bảy, chủ nhật, bố mẹ cháu cũng phải đi làm. Nhà cháu hầu như chỉ gặp mặt nhau vào giờ ăn cơm tối mà cũng chỉ khoảng 1 tiếng thôi là bố mẹ cháu lại về phòng riêng, mỗi người lại chúi đầu vào công việc của mình. Lúc nào cháu muốn hỏi bố mẹ điều gì là cũng phải gọi rất to bố ơi hay mẹ ơi mà có lúc bố mẹ cháu còn không trả lời vì mãi làm không nghe thấy. Họ còn đang mãi nghĩ đến việc của mình. Mẹ cháu cứ bảo bố mẹ ngồi ngay cạnh mà sao con cứ gọi to thế làm mẹ nhiều khi giật cả

mình. Nhưng nhiều khi bố mẹ cháu có nghe thấy cháu nói gì đâu. Lúc nào mà bố mẹ cháu chẳng bận việc".

Trên thực tế, phần lớn các gia đình hiện nay có mức thu nhập thấp, trong khi đòi hỏi thực tế cao. Do đó, nhiều cha mẹ phải lo bươn chải kiếm sống, thời gian họ dành cho các con hầu như không có và nếu có thì cũng khá hiếm hoi. Đây là thực trạng khách quan của sức ép cuộc sống, của nhu cầu đời sống. Vì vậy, các bậc cha mẹ cũng như các con đều phải chấp nhận điều này. Có thể thấy được sự chấp nhận và thông cảm ở một mức độ nhất định từ phía con cái, song trong thâm tâm phần lớn con cái vẫn muốn cha mẹ dành thời gian cho mình. Đây là một vấn đề xã hội cần được quan tâm.

Tóm lại, theo tự đánh giá của cha, mẹ và cảm nhận của con lứa tuổi học sinh trung học cơ sở thì cha, mẹ đều là những người thương yêu con và quan tâm đến con, nhưng cả hai bên đều thừa nhận rằng trong giai đoạn hiện nay, cha mẹ là những con người của công việc. Có thể nói rằng cả cha lẫn mẹ đều nhìn nhận bản thân là những người cha, những người mẹ có những phẩm chất tích cực hơn so với cảm nhận của các con.